

ETİYOPYA KRİTİK EŞİKTE

Dr. Serhat Orakçı

Referans için: Emin, Orakçı, Serhat. "Etiyopya Kritik Eşikte". İNSAMER Analiz. 26.11.2021. Analiz

1977-1978 Ogaden Savaşı'nda Addis Ababa'daki Marksist-Leninist Derg rejimi, Somali tarafından gelen saldırılar karşısında çaresiz kaldığında, tehlikeyi ancak dışarıdan gelen çok sayıda Rus ve Kübalı destek kuvveti sayesinde bertaraf edebilmişti. 13 yıl kadar sonra Mangistu Haile Mariam liderliğindeki rejim, bu defa kuzeyden gelen Batı destekli Tigray güçlerinin saldırılarına dayanamayarak yıkıldı. 1991 yılında Etiyopya Halkı Devrimci Demokratik Cephe (EPRDF) koalisyonuna öncülük eden Tigray Halkı Kurtuluş Cephesi (TPLF) başkent Addis Ababa'yı ele

geçirerek yeni bir dönem başlattı.

Etiyopya'da tarih tekerrür eder mi? Tigray silahlı güçlerinin Etiyopya'nın 5 milyon nüfuslu başkenti Addis Ababa'ya oldukça yaklaştığı bugünlerde en fazla merak edilen soru bu sanırım. TPLF tıpkı 1991 yılında yaptığı gibi bir kez daha Addis Ababa'yı kuşatarak yeniden iktidar koltuğuna oturabilir mi?

Geçtiğimiz günlerde altı ay süreli sıkıyönetim ilan eden Etiyopya Başbakanı Abiy Ahmed, cephede TPLF'ye karşı bilfiil savaşmak için sahaya inerek eli silah tutan herkesi bu kritik günlerde

cepheye davet etti. Bu açıklama başlı başına durumun ciddiyetini göstermeye yeterken barış adına yürütülen arabuluculuk girişimleri ise askerî hareketliliğin yanında oldukça sönük kalıyor. Batılı ülkeler art arda vatandaşlarına Etiyopya'dan çıkmaları için uyarılarda bulunurken Türkiye de bu kervana katılarak kurumlarını Etiyopya'dan tahliye etti.

İki sene öncesine kadar kimsenin aklına gelmeyecek hadiseler Afrika Birliği'nin merkezi 110 milyon nüfuslu Etiyopya'da cereyan ederken; ülkenin bölünmesi, iç savaş, TPLF'nin başkenti ele geçirmesi, düşük olasılıkla da olsa barış yapılması gibi değişik senaryolar dillendiriliyor. 1970'li yılların ortalarında kurulan ve Batı'dan aldığı destekle 1990'lı yılların başında Derg rejimini yıkarak Addis Ababa'yı ele geçiren TPLF, 30 yıl sonra bu sefer de Abiy Ahmed iktidarını devirmek için cephe savaşı yürütüyor. Ne var ki bazı yorumcuların da dile getirdiği gibi şartlar artık aynı değil. Soğuk Savaş ortamında değiliz. Dış güçler açısından ideolojik kazanımlar değil ekonomik ve jeostratejik kazanımlar daha önemli.

Birkaç yıl önce Nobel Barış Ödülü ile taçlandırılan Abiy Ahmed şu an cephe savaşının içinde yer alıyor. Batı tarafından gözden çıkartılan Ahmed'in uluslararası kamuoyundaki imajı, barış-inşa eden liderden savaş-yapan

lidere doğru evrildi. Bu hızlı evrilmeye rağmen Abiy Ahmed ülke içinde yalnız değil, hâlâ halk tabanında büyük bir desteğe sahip ve TPLF'den çekinen kesimlerin tek umudu. #NoMore gösterileri ile motive olan Abiy Ahmed taraftarları tekrar TPLF dehşeti yaşamak istemezken Batı küresel medyasının manipülatif haber ve içeriklerine de oldukça tepkililer. Etiyopya üzerinde korku ve panik yaratmak isteyen CNN ve BBC yayınları tepkiyle karşılanıyor.

Yetkilerini yardımcısına devrederek cesur bir adım atan ve motive bir hâlet-i ruhiye ile cepheye savaşmaya giden Abiy Ahmed, ülkesinin kaderini değiştirmek, Etiyopyalıları TPLF karşısında birleştirmek istiyor. Ancak etnik meselelerde hayli bölünmüş bir ülkenin fertlerini toparlamak ve tek bir hedefe kilitlemek sanıldığı kadar kolay değil. Yine de milliyetçilikle ilgili literatür bize savaş gibi önemli hadiselerin insanları ortak bir düşman karşısında bütünleştirebildiği örnekler gösterebilmekte.

Savaş hem cephede hem de dijital mecralarda yürütülüyor. #NoMore gösterileri karşısında TPLF'nin dijital savaşçıları, silahlı güçler henüz başkente 200 km uzaklıktaki Shewa Robit civarında olsalar da Addis Ababa'ya girişleri an meselesiymişçesine korku ve panik yaymaya çalışıyor. Savaşanların moral üstünlüğünü

perçinlemek ve düşmanı moral yönden çökertmek için Etiyopya ordusundan ele geçirilen silah ganimetleri ve savaş esirleri dronlu çekimlerle sosyal medyada servis ediliyor.

Etiyopya'da sıcak gelişmelerin nasıl bir kapı aralayacağını kestirmek güç olsa da TPLF'nin şimdilik cephede daha motive savaştığını söylemek yanlış olmaz. Bir dava şuuru ile savaşan Tigray silahlı unsurları karşısında ise etnik yönden bölünmüş, kazanmak için motivasyonu düşük bir ulusal ordu var. Asker sayısı, hava kuvvetleri ve silah teknolojileri bakımından ulusal ordu daha avantajlı olsa da TPLF, moral üstünlük ve bilinç açısından manevi avantajlara sahip. TPLF'nin Tigray bölgesel başkenti Mekele'den oldukça uzaklaşmış olmasına rağmen ilerleyişini hâlâ sürdürebilmesi başka türlü izah edilemiyor.

TPLF'nin tekrar Etiyopya'yı yönetebilmesi için Amhara, Afar, Somali, Oromia gibi bölgeleri kendine çekebilmesi lazım ancak bu etnik gruplar -Oromia Özgürlük Cephesi (OLF) gibi istisnalar hariç- hâlâ Abiy Ahmed ile iş birliklerini sürdürmekte. Hatta Amhara-Tigray düşmanlığı son derece tehlikeli boyutlara ulaşmış durumda. Ne var ki Abiy Ahmed'e verilen bölgesel destekler askerî kayıplar yaşanmaya devam ederse sorgulanmaya açılabilir. Bu mücadeleyi

kazanmak isteyen Abiy Ahmed'in orduyu motive ederek iç ve dış destekle cephede kazanmaktan başka şansı yok!

Meselenin bir boyutu Etiyopya iç dinamikleriyle ilgili iken diğer boyutu ise dış güçler ekseninde cereyan etmekte. Batı'dan umduğu desteği bulamayan Abiy Ahmed hükümetinin yaslanabileceği aktörler Afrika Birliği, Çin, Rusya ve Türkiye gibi güçler. Hedasi Barajı nedeniyle Mısır ve Sudan ile anlaşmazlık yaşayan Etiyopya'nın bu aşamada Arap âleminden destek bulabilmesi zor görünüyor. Bu nedenle ülkedeki çatışma dinamikleri Batı karşısında Çin-Rusya eksenleri arasında yörünge bulmaya yakın. Ne var ki Çin ve Rusya'nın büyük tavizler almadan böylesine risk dolu bir ortamda Abiy Ahmed'in arkasında durmasını beklemek hayalcilik olur.

Bölgeselaçından ise; Etiyopya'nın istikrar ve güvenliği Afrika Boynuzu ülkelerini yakından ilgilendirmekte. Somali, Kenya, Uganda, Sudan, Güney Sudan, Eritre ve Cibuti doğacak istikrarsızlık ve krizlerden ilk etkilenebilecek ülkeler arasında yer alıyor. TPLF krizinin başından bu yana sürece etki eden Eritre'nin pozisyonu Abiy Ahmed'e tam destek şeklinde gelişirken, Sudan, Güney Sudan ve Somali kendi iç meseleleriyle fazlasıyla meşgul. Kenya ve Uganda ise ABD destekli arabuluculuk girişimlerinin bir parçası.

Etiyopya'daki hassas durum Türkiye açısından da belirsizliğini koruyor. Ağustos ayında Abiy Ahmed'in bir günlük Ankara ziyaretinin ardından çeşitli iş birliği anlaşmalarının imzalanması ve Etiyopya'nın stratejik ortak olarak konumlandırılması nedeniyle Türkiye Abiy Ahmed'e destek veren ülkeler arasında yer alıyor. Ne var ki oluşan son tabloda Türkiye de Etiyopya'dan tahliye kararı aldı. Bu arada Abiy Ahmed'in kritik bir dönemde Türkiye ile askerî ve ekonomik iş birliğini arttırması, Tigray cephesinde yoğun bir Türkiye karşıtlığına da yol açtı. 200 kadar büyük Türk şirketinin faaliyet gösterdiği Etiyopya, Türkiye'nin Afrika kıtasında en fazla yatırım yaptığı ülkelerden biri. Türk yatırımları da elbette ülkedeki istikrarsız ortamdan ve güvenlik sorunlarından olumsuz etkileniyor.

TPLF Addis Ababa istikametine yürüyüşünü yavaşlatsa bile stratejik kara yollarını ele geçirerek Addis Ababa'yı ve hâliyle hükümeti yoğun bir baskı altında tutabilme potansiyeline sahip. Eritre'ye giden yollar şimdiden TPLF kontrolünderken Cibuti ve Somaliland'e giden kara yollarının ele geçirilmesi öncelikli hedefler arasında yer alıyor. Addis Ababa'ya gelen ithal ürünlerin geçiş güzergâhı olan bu yollar şehir için bir nevi nefes borusu mesabesinde. Bu yolların TPLF ve OLF eline geçmesi,

Addis Ababa için büyük bir kâbus.

Çatışmaların yayılımı ile doğru orantılı bir biçimde genişleyen insani kriz ise oldukça kötü bir hâl almaya başladı. Elinde silah olan her kesimin insan hakları ihlalleri ve savaş suçlarına karıştığı Etiyopya'da şimdilik Tigray, Amhara ve Afar gıda yetersizliği, yağmalama, zorunlu göç gibi insani krizler yaşıyor. Tigray bölgesine girecek gıda ve akaryakıtın hükümetin stratejisi neticesinde kontrol altına alınmış olması, Tigray bölgesinde bir nevi blokaj oluşturmuş durumda. Uzun zamandır kıtlık yaşanan bu bölgede 5 milyondan fazla insan gıda yetersizliği sorunu ile karşı karşıya. Hasılı her zaman olduğu gibi savaşın faturasını yine sıradan insanlar ödüyor.

Etiyopya'da tarih tekerrür eder mi sorusuna geri dönecek olursak, evet, şartlar 1991'e göre farklılıklar gösteriyor. Uzun süreli bir iç savaş, hatta ülkenin bölünmesi, zorlama bir barış gibi ortaya çıkabilecek tüm sonuçlar, iç ve dış dinamiklerin gölgesinde şekillenmeye müsait. Bu nedenle determinist bir yaklaşımla Etiyopya'da bu şartlar şu kesin sonucu doğurur demek yerine, farklı senaryolara açık olmak gerekir. Ülkedeki insani krize daha duyarlı olmaya, silahların susması ve barış için herkesi sağduyuya çağırın seslerin daha gür çıkmasına ihtiyaç var.